

werd aangezocht ook zitting te nemen in het voorlopige comité, (natuurlijk als penningmeester), en ik ging ook naar „Meester Geerts”, hoofd ener Lagere School, en bekend als natuurliefhebber (vader van prof. Dr J. M. Geerts en grootvader van prof. Dr S. Geerts). Ook hij voelde er veel voor, en hij wist door zijn zoon, die toen in Amsterdam studeerde, van de natuurhistorische vereniging aldaar.

Zo kwam een klein gezelschapje bij elkaar. Ik meen me te herinneren, dat de heer Tjeerd de Vries, die een naam had als ornitholoog, er van het begin af ook bij was. Er werd gezegd, dat een circulaire moest worden opgesteld en mij werd, als secretaris van het voorlopige bestuur(!), opgedragen deze circulaire op te stellen. De inhoud weet ik niet meer, alleen, dat het opschrift luidde: Aan alle Natuurvrienden en -vriendinnen in Leeuwarden. Het streepje voor vriendinnen bleek bij het drukken weggevallen en mijn gymnasiumgenoot, Klaas Tjebbes, de latere geneticus; die in de zesde klasse zat, maakte hierover de volgende dag direct de stekelige opmerking, dat ik waarschijnlijk vele vriendinnen in Leeuwarden moest bezitten, daar ik een gedrukte circulaire had laten vervaardigen!

Maar met of zonder streepje, op de bijeengeroepen vergadering kwamen genoeg mensen om tot oprichting van een afd. over te gaan.

Van de werkzaamheden herinner ik me: enkele vogelexcursies, een tocht naar de Eesterzanding om Isoetes op de kort geleden ontdekte vindplaats te zien groeien; verder een verzoek aan het gemeentebestuur om naambordjes te plaatsen bij de planten in de Prinsentuin (welk verzoek werd ingewilligd) en verder dat ik, die toen waarschijnlijk in de zesde klasse was gekomen, een voordracht hield over bloembestuiving (ruim veertig jaar later verscheen mijn boekje hierover!). Evenmin als Stomps, begrijp ik nu waar ik de moed vandaan haalde om voor zulk een gezelschap op te treden! In 1906 verliet ik Leeuwarden om in Groningen biologie te gaan studeren, zodat ik alleen iets over de allereerste tijd van de Leeuwarder afd. kan meedelen.

¹⁾ Merkwaardig is, dat ook bij de Haagse afd. het initiatief kwam uit „N.J.N.”-kringen, d.w.z. zeer jeugdige mensen, die thans tot de N.J.N. zouden behoren.

De Kleine Plevier

door J. E. Sluitters

Ruim twintig jaar kennen we nu de Kleine Plevier als een geregelde broedvogel in Nederland. Vóór die tijd gold deze soort hier als zeldzaam voorkomend. Aangezien deze vogel in vrijwel geheel Europa zijn nest heeft op grindoevers en grindbanken langs de rivieren en beekjes, spreekt het haast vanzelf, dat de meeste broedgevallen in deze periode in ons land ook aan rivieren of beekjes werden vastgesteld.

Merkwaardig is echter, dat sindsdien de Kleine Plevier zich meer en meer aangepast heeft aan de mogelijkheden, die wij mensen met onze cultuursteppe, met onze stadsuitbreidingen, havenwerken, droogmakerijen en wegenaanleg, hem kunnen bieden en waarvan hij inderdaad ook ruimschoots gebruik gemaakt heeft en nog gebruik maakt. Nu moet men weer niet denken, dat deze soort in het geheel geen eisen aan zijn broedterreinen stelt. Integendeel! Niet voor niets zien we hem weer verdwijnen op plaatsen, waar jaar in, jaar uit in het voorjaar de nesten waren te vinden.

Kleine plevier op zijn nest

Foto J. E. Slueters

Gaan we nu na, welke die eisen zijn, dan blijkt, dat niet de aanwezigheid van voedsel of water eerste vereisten zijn, al zijn het niet te verwaarlozen factoren. De eerste eis, die de Kleine Plevier aan zijn broedgebied stelt, is een steppeachtig landschap, met een wel zeer spaarzame begroeiing. Overigens is dat een eis, die vrijwel iedere plevierachtige aan zijn broedterrein stelt. Ook de Bontbekplevier en de Strandplevier stellen overeenkomstige eisen. Waarschijnlijk hangt dit nauw samen met de eis, dat de vogel, terwijl hij zit te broeden vrij zicht dient te houden, zodat hij niet verrast kan worden door zijn belagers. Hetzelfde zien we bij de kievit, die namelijk alleen daar in het weiland gaat nestelen, waar het gras kort blijft en zelfs een zekere voorkeur vertoont voor vrijwel onbegroeide veengronden, voor zwarte grond. Goudplevier en Zilverplevier blijken ook alleen in lage begroeiing voor te komen.

Natuurlijk zullen onze drie pleviersoorten, de Kleine, de Bontbek- en de Strandplevier door hun veel geringere grootte zeker niet in weilanden tot nestelen komen, of het zou moeten zijn, dat er toevallig grote kale stukken in voorkwamen. Daarbij bepaalt ten slotte het voedsel, dat kale veenstukken voor Bontbekplevier en Strandplevier uitgesloten zijn, wat niet het geval is met de Kleine Plevier, waarvan we nesten wel degelijk op veengrond hebben aangetroffen, o.a. op met veengrond opgespoten stukken grond in Amsterdam-West en eveneens indertijd op de Rothoek. Hier speelt altijd nog het feit, dat de Kleine Plevier oorspronkelijk toch het meest aan zoet water gebonden was, een rol, als is dit ook van veel minder betekenis, dan we oorspronkelijk dachten.

Zien we dus, dat in de eerste plaats de aard en gesteldheid van het terrein bepaalt, of er een mogelijkheid bestaat, dat deze soort zich vestigt, dan valt het gemakkelijk te verklaren, dat wij mensen met onze cultuur- en uitbrei-

Nest van de Kleine
Plevier

Foto J. E. Sluitters

dingswerkzaamheden eigenlijk bij uitstek geschikte broedplaatsen voor deze soort scheppen, waarvan de Kleine Plevier, in wezen toch een niet schuwe vogelsoort ruimschoots gebruik gemaakt heeft. Kanaalwerkzaamheden, bv. het graven van het Maas- en Waalkanaal, de opspuitingen bij de grote steden, het droogvallen van gebieden als de Wieringermeer en de Noord-oostpolder, aanleg van grote wegen, als bv. de grote weg Amsterdam-Utrecht boden en bieden dus volop broedgelegenheid. Hetzelfde zien we niet alleen in ons land, maar ook in andere landen. België heeft een prachtig voorbeeld geleverd met het Albertkanaal, waar zich ettelijke paren hadden gevestigd tijdens de graafwerkzaamheden. Toen hier eenmaal deze terreinen door dichte begroeiing niet meer geschikt waren, verdween de soort, maar heeft in het vlakke land van Vlaanderen en aan de kust wel weer nieuwe broedterreinen gevonden, zoals door de Belgische ornitholoog Van Beneden is vastgesteld. Zelfs heeft de Kleine Plevier gebroed op daken van loodsen te Antwerpen. Het waren platte daken met grind bedekt, wat op zichzelf dus veel overeenkomst vertoonde met grindbanken in rivieren.

In Engeland werd het eerste broedgeval in 1938 vastgesteld bij Tring, maar het duurde tot 1944, eer er weer een nieuw nest werd gevonden. Sindsdien heeft de soort er zich meer en meer uitgebreid. In 1948 waren er minstens al 23 paren en in 1949 minstens 27. Ieder jaar neemt het aantal nog toe. Ook hier zijn de broedplaatsen meest kunstmatig, hetzij uitgravingen, hetzij vloeivelden of drooggekomen waterreservoirs. Telkens zijn hier weer nieuwe plaatsen, terwijl oude niet meer gebruikt worden, doordat zij begroeid raken of voor andere doeleinden in gebruik genomen worden.

In het algemeen zien we dus, dat de Kleine Plevier zich in de laatste twintig jaren meer en meer uitgebreid heeft, ook in ons land. Voor een juist overzicht zou het wel eens prettig zijn alle broedgegevens met daarbij de aard en gesteldheid van de terreinen, waar nesten werden aangetroffen, over de laatste drie of vijf jaar te verzamelen om een nog beter en juist inzicht te verkrijgen in de aantallen. Telkens worden nog nieuwe broedterreinen bekend. Zo werd de soort in 1950 broedend op Voorne aangetroffen, in 1951 weer op Schouwen. Andere broedplaatsen verdwijnen. Wie daarover gegevens heeft, kan ze te allen tijde naar mijn adres sturen.

Er blijft nu nog een andere vraag, en wel deze: waar al die Kleine Plevieren

vandaan komen. Zeer waarschijnlijk beschikt de soort over een behoorlijk broedoverschot, dat afvloeit naar nieuwe gebieden, zodra die voor deze soort geschikte broedmogelijkheden geven. Hetzelfde schijnt ook het geval te zijn met de Strandplevier, een soort, die tegenwoordig ook in aantal toeneemt en nieuwe broedgebieden in bezit neemt. Mogelijk staat het eveneens in verband met een achteruitgang in andere landen. Zo is bekend, dat de Kleine Plevier in Zwitserland in het algemeen in aantal is verminderd. Met zekerheid broedt hij daar alleen nog in Tessino. Op andere plaatsen, waar hij oorspronkelijk voorkwam, hebben rivierverbeteringen, het aanleggen van stuwdammen en stuwmereen de broedgelegenheden doen verdwijnen. Hetzelfde is bijvoorbeeld ook van Luxemburg bekend. Hier zien we dus juist het tegenovergestelde van wat er in ons land is gebeurd. Hier een toename onder invloed van menselijke werkzaamheden, daar juist een verdwijnen. We zullen daar dus wel rekening mee moeten houden, maar dat neemt niet weg, dat er inderdaad toch een behoorlijk broedoverschot moet bestaan.

Een dergelijk broedoverschot zou zich indertijd dan in Engeland hebben gevestigd. Men veronderstelt daar zelfs, dat nieuwe vestigingen in Yorkshire en Suffolk niet afkomstig zijn uit het Londense areaal, maar van het vasteland afkomstig moeten zijn, waarbij aan Nederland gedacht wordt. We zullen daar nooit bevestiging van verkrijgen, tenzij men de dieren zoveel mogelijk ringt. Wel weten we, dat oude vogels, evenals dat van de Bontbekplevier bewezen is, zeer trouw zijn aan het oude broedgebied en er jaar op jaar weer verschijnen. In hoofdzaak zouden het dus jonge vogels moeten zijn, die voor de bevolking van nieuwe gebieden zorgen.

Blijft er ten slotte nog een ander belangrijk punt, waarover we in het algemeen maar weinig gegevens ter beschikking hebben. Dat is namelijk het punt, hoe de drie pleviersoorten, de Bontbek, de Kleine en de Strandplevier, zich ten opzichte van elkaar gedragen, als zij in elkaars broedgebied terecht komen. Over het algemeen veronderstellen we, dat Bontbekplevier en Strandplevier sterk aan de kust gebonden zijn. Dat is echter in het geheel niet juist. Beide soorten worden ver landinwaarts aangetroffen. De Strandplevier broedt in Oostenrijk en Hongarije, de Bontbek komt voor in de toendra's van Noord-Europa en in de steppengebieden van Oost-Europa. Telkens is het weer de aard van het terrein, dat bepaalt, of de soort er voorkomt, ja of nee. Persoonlijk geloof ik, dat de aard van het voedsel geen rol speelt, dat we voor de Strandplevier misschien iets rekening hebben te houden met een zeker zoutgehalte van het water, dat daardoor een iets gewijzigd menu meebrengt. Eigenlijk dien ik meer te zeggen: het zoutgehalte van de bodem, want er behoeft haast geen water in de buurt te zijn. Ook dit stelde ik indertijd bij de Kleine Plevier vast, toen ik in 1946 een nest van deze soort vond op een stuk kaalkap temidden van de bossen van Gilze-Rijen. Hier kon alleen een toevallige regenplas hoogstens voor water gezorgd hebben. Wat het gedrag van de soorten ten opzichte van elkaar betreft, zijn mijn ervaringen, dat Bontbek en Strandplevier zich vrij goed met elkaar kunnen verstaan. Dit is ook het geval met Kleine Plevier en Strandplevier. Maar Bontbekplevier en Kleine Plevier zijn soms zeer agressief tegenover elkaar en daarbij blijkt, dat de Kleine meestal de mindere is, zeker als het gaat tussen territoria-bezittende vogels. Dit zou met zich mee kunnen brengen, dat de Kleine Plevier zoveel mogelijk weg blijft uit het broedareaal van de

Bontbekplevier, waardoor bijvoorbeeld de Kleine zich niet aan onze kusten vestigt. Nu is het alleen zo jammer, dat de Bontbekplevier in ons land zeker geen algemene broedvogel is, zodat het werkelijk moeilijk wordt om na te gaan, of ook inderdaad beide soorten elkaar beïnvloeden, wat betreft hun broedareaal.

Hoe jaagt het Fret?

door J. A. Nijkamp, Kijkduin

In de Levende Natuur van Mei 1950 komt een artikeltje voor van P. Sevenster over kleine roofdieren, waarin hij ook iets zegt over het gebruik van het fret. Hij schrijft: „Het dier krijgt een halsbandje om en wordt aan een lang touw een konijnenhol binnengeloodst, waarvan de uitgangen met netjes zijn afgesloten. In het gunstigste geval drijft de indringer de bewoners in de netten, maar even dikwijls bijt hij zich in het slachtoffer vast en moeten konijn en fret uitgegraven worden. Het touw dient daarbij als leidraad”.

Herhaaldelijk heb ik het jagen met het fret gezien en met de jager meege maakt, maar nooit op de wijze, die Sevenster beschrijft.

Ik ken het jagen met het fret alleen uit de duinen langs de Zanddijk, tussen Den Helder en Callantsoog. Omdat ik weet, dat er plaatselijk grote verschillen in 't jagen met het fret bestaan, zal ik trachten die jacht voor de kop van Noord-Holland te beschrijven, in de hoop, dat anderen hun afwijkende ervaringen ook eens meedelen.

Het fret wordt zowel gebruikt bij 't jagen met als zonder geweer. Ik maakte de jacht alleen mee zonder geweer, omdat mijn ervaringen stammen uit de beide eerste oorlogswinters, toen de meeste bonafide jagers hun geweer niet konden gebruiken.

Op een frisse Decembermorgen in 1940 trokken we dan met z'n tweeën het duin in. Het kouwelijke fret zat lekker opgeborgen in een klein kistje met hooi, terwijl Bruno, de hond, rustig met ons meewandelde.

Nauwelijks waren wij echter in de buurt van konijnenholen, of de hond liet ons alleen en snuffelde alle holen af. Op een goed moment bleef Bruno staan en hij kwam ook niet, toen de baas hem riep.

„Daar hebben we een vers ingaand spoor. Nu maar hopen, dat het fret ons niet in de steek laat.” Rustig wandelde de jager in een kring met een straal van ongeveer tien meter om de plek, waar Bruno stond en monsterde daarbij alle ingangen van holen. „Nu 't vluchtgat nog.” Op mijn vraag, wat dat was, vertelde de jager mij, dat er vrijwel steeds bij ieder holcomplex één vluchtgat is, een pijp, die nagenoeg loodrecht omhoog komt. Inderdaad werd ook die opening gevonden en met zeven wijdmazige netjes van ca. 50 x 50 cm werden alle holen op één na afgezet. Dat afzetten ging geheel anders dan ik mij had voorgesteld. Het netje werd nl. naast het hol gelegd, waarna er langs één zijde een laagje zand op werd gelegd. Daarna sloeg de jager het netje om, zodat het los over de ingang kwam te liggen. Toen alles klaar was, werd het fret voor 't hol gezet, dat Bruno had gevonden en na even snuffelen schoot de kleine gele rover naar binnen. Geen halve minuut later stormden er vrijwel gelijktijdig uit twee verschillende holen konijnen naar buiten en nu werd mij pas de betekenis van de netjes duidelijk. In zijn vaart neemt het konijn het netje over zijn kop mee, stapt in de mazen en ligt binnen de twee meter hopeloos verward in het netje opgesloten!